

Mánnákonvensjávnná

Barnkonventionen på lulesamiska – för barn och ungdomar

AN:a konvensjávnná máná rievtesvuodaj birra, jali mánnákonvensjávnná gáik dav aj gáhttu, biejaduváj 1989. Mánnákonvensjávnná li rievtesvuoda majt juohkka máná galggá adnet ja gullu gájkajda 18 jage rádjáj gudi árru jali li rijkan. Mánnákonvensjávnná gáhttu de goappátjagá mánájt ja nuorajt mánán.

Svierik háhttu dahkat buoremusát máhtta vaj mij mánnákonvensjávnná tjuodtju galggá duohtan sjaddat. Buojkulvissan vierttiji Svieriga ietjas lága ja njuolgadusá avtaárvulattja árrat rievtesvuodaj konvensjávnná. Svierik galggá gáhtset vaj mánájt rievtesvuoda e vadjáluvá ájnat duohtan váldeduvvi juohkka sajen sebrudagán, juohkka bieje. Ráddidus aj galggá huksat vaj goappátjagá máná ja állessjattuga oadtju diehtet makkár rievtesvuoda siján li.

Rievtesvuoda tjuodtju sierra biehkijn gáhtjodum artihkkalin. Gávnnuji 54 artihkkala mánnákonvensjávnná ja 41 giehtadi rievtesvuodajt. Báhtsem artihkkala giehtadi gáik rijka galggi mánnákonvensjávnnájn barggat.

Artihkkalij 2, 3, 6 ja 12 gáhttu mánnákonvensjávnná oajvveprinsijppan. Da viehkedi duv nuppijt artihkkalij dádjadit. Gájkka artihkkala mánnákonvensjávnná aktan gulluji.

MÁNNÁKONVENSJÁVNNÁ

1. Mánnákonvensjávnná gullu dunji 18 jage vuollelin. Mánnákonvensjávnná gáhttu goappátjagá mánájt ja nuorajt "mánán".

2. Mánnákonvensjávnná dunji ja gájkka ietjá mánájdá vaddá avta rievtesvuodajt ja avta árvov. Ij aktak duv oattjo nuppástit. Dat mierkki ij aktak duv oattjo nievrebute iehtjádise giehtadallat. Dán i ga oattjo nuppástaláduvvat jali stráffuduvvat masstak majt duv ájgáda libá dahkam jali dahkaba.

3. Gå álessjattuga mierredi mánáj birra de galggi gáhtset "máná buoremusáv". Dat mierkki álessjattuga agev galggi ussjolit mij la dunji buorre ja gák márrádus dunji guosská. Dån galgá dav suojev ja huvsov oadtjot mav dárba. Avta ájnas la álessjattuga ájádalli "máná buoremussaj" gá márrádus álo mánájda guosská.

4. Gájka rijka galggi dahkat mij la máhttelis rievtesvuodajt mánnákonvensjávnnån tjadádittjat. Dat mierkki sij agev galggi gáhttalit dav tjuovvot mij mánnákonvensjávnnån tjuodtju.

5. Duv äjgáda duv ávdås vásstedibá. Sáj galggaba dunji rádijt vaddet gá dagá dakkárijt masi mánnákonvensjávnnån dunji rievtesvuodav vaddá.

6. Dujna I rievtesvuohta viessot ja ávddånit. Duv rijkka galggá dahkat gájka majt máhttá vaj náv sjaddá.

7. Dujna I rievtesvuohta namáv oadtjot ja rijka viesát árrót. Dujna I aj rievtesvuohta guhkás máhttelis diehtet gudi duv äjgáda libá ja sunnu huvso vuolláj boahdet.

8. Dujna I rievtesvuohta ietjat identitáhttaj. Identitáhttaj gullu duv viesádimvuohta ietjat rijkan, duv namma ja duv berajvuohta. Jus la duv identitáhtta váldedum, galga viehkev oadtjot dav átsádittjat.

9. Ij aktak duv oattjo sieradit ietjat äjgádijs, ietján gá la dárbbó ietjat diehti. Máhttá buojkulvissan dárbbó jus äjgáda duv äbá buoragit huvsá. Dujna I rievtesvuohta iejvvit goappásj äjgádijt jus ij dunji la nievrre.

10. Jus dån ja duv äjgáda sihtabihtit iejvvidit vat mañnela gá lihpit sierra árrum máhttebihtit viehkev áhtsát ja guhkás máhttelis viehkev oadtjot dan rijkan gånna áro. Jus duv äjgáda árroba sierra rijkajn ja dij sihtabihtit iejvvidit galggá dat rijkka gånna áro duv viehkedit.

11. Duv ij oattjo ietjá rijkkaj doalvvot goappásj äjgádij loabe dagi.

12. Dujna I rievtesvuohta ietjat vuojnojt vaddet juohkka ássjen mij dunji guosská. Álessjattuga galggi gulldalit ja duv vuojnojt berustit. Gá fábmudahka jali duobbmostávllá giehtadallá jali mierret ássjen mij dunji guosská galga máhttet ságajda boahdet.

13. Dujna I moalggemfriddjavuohta. Dat mierkki dujna I rievtesvuohta áhtsát, duosstot ja diedoijt ja ájádusájt hádjjet.

14. Dujna I rievtesvuohta usjudallat ja adnet makkár vuojnov sidá. Dujna I rievtesvuohta ietjat jáhkkuj ja adnet makkár religiávnáv sidá. Duv äjgáda oadtjoba duv lájddit, valla äbá goassak duv ájádusáj badjel mierredit.

15. Dujna I rievtesvuohta sebrulattjan siebrijn árröt ja válljit siebrijs álgus mannat. Dán aj oattjo tjáhkanimijda säbrrat guhkev li ráfálattja.

16. Dujna I rievtesvuohta suoddjiduvvat lágadis nággimis ietjat priváhtta iellemin juogu de hejman jali gánná áro ja gánná la. Ij aktak oattjo buojkulvissan duv brevajt ja biejevvegirijjt loabe dagi låhkát. Gullu aj gájjka ietjá vidjurijda gá diedo duv birra giehtadaláduvvi. Ij aktak ga oattjo duv gudnev jalik namáv vahágahttet. Láhka galggá duv garrasit suoddjit gájjka dakkár nággimij vuosstij.

17. Dujna I rievtesvuohta oadtjot diehtet gåk duv rijkan ja väráldin la, vuogijn mav dádjada, degu dal tidnigij ja tv:a baktu. Da diedo majt oattjo, galggi duv viehkedit ávddánit ja varres viessomav adnet.

18. Duv äjgádijn la aktisasj vásstádus duv bajássjaddama ja ávddánime ávdás. Galggaba ussjolit mij dunji buoremus la. Jus duv äjgáda doarjjagav dárbahibá galggá sebrudahka huksat vaj dárja gávnnu oadtjot, buojkulvissan sujto ja biejevveárrrom.

19. Dujna I rievtesvuohta suodjáj gájklágásj álgoldis jali sisnjeldis bahádago, nievres sujto, tsábbmema, illastime jali ietjá ávkkeadnema vuosstij.

20. Jus i máhte báhtset ietjat fuolke lusi la dujna rievtesvuohta sierra sujto ja viehkev oadtjot. Dujna I rievtesvuohta sujto oadtjot vuohkáj dunji buorren.

21. Rijka ma adopsjávnav miededi galggi gáhtset vaj adopsjávnná riekta manná ja dán gut adopteriduvá buoragit vieso. Rijka agev galggi gáhttjat duv buoremussaj.

22. Gut báhturin boadá, aktu jali soabmásiijn, la rievtesvuohta suojev ja viehkev oadtjot. Dån galga aj viehkev oadtjot fuolkijnat aktanit.

23. Gånna I ålgoldis jali sisñeldis sáhtusvuohta, la rievtesvuohta buorre viessomij. Jur gåk iehtjåda galga mihástallamav ja iesjjåhkov dåbddåt. Dån galga duodajn sebrudagån oassåsstet. Dujna I rievtesvuohta sierra huksuj ja duodde doarjjagij.

24. Dujna I rievtesvuohta årrot nåv varres gåk máhttelis. Jus skihppå la dujna rievtesvuohta sujttuj ja hårjjidallamij vaj våddjå. Dujna I aj rievtesvuohta suodjåj årbbedåbålasj dåbij vuosstij ma vahågahttet máhtti.

25. Jus la våldedum suoddjidalåtjit jali sujttidalåtjit la dujna rievtesvuohta gehtjådahttet giehtadallamav vaj gåjkka mij dunji gullu riektå mannå.

26. Dujna I rievtesvuohta sosiålalasj jasskavuohtaj. Jus la dårbbø de sebrudahka galggå viehkedit årrømsajijn, biebmujn ja biktasij.

27. Dujna I rievtesvuohta viessot vuogijn mij dunji vaddå máhttelisvuodav åvddånit ålggolis, sissñelis, vuojñjalattjat, morålalattjat ja sosiålalattjat. Duv åjgådijn la oajvveåvdåsvåsstådu, valla jus dårbahibå doarjjagav de galggaba dav oadtjot.

28. Dujna I rievtesvuohta åhpadussaj. Galga vuodoskåvlåv oadtjot mávso dagi mannat.

29. Skåvlån galga oadtjot åvddånit juohkkalåhkåj ja gårviduvvat åvdåsvåstediddje viessomij friddja sebrudagån. Dån galga aj oahppat duohtan ulmutjij friddja- ja rievtesvuodajt vålldet, duv åjgådijt, ietjat ja iehtjådij kultuvrav ja luondov.

30. Gut gullu unneplåhkojuohkusij jali ålgoålmmugij la rievtesvuohta dan giellaj, kultuvrraj ja religiåvnnåj mav juogå ja anå aktan iehtjådij ietjat juohkusin.

31. Dujna I rievtesvuohta asstoåjggåj ja vuojnadibmåj. Dujna I rievtesvuohta oassåsstet kultuvrra- ja dåjdadåjmajda.

32. Dån galga suoddjiduvvat barggamis dunji vahágis bargoj, ma duv tsaggi skávlån mannamis jali ietjáláhkáj ávddånimes. I ga oattjo ekonomalattjat ávkken aneduvvat degu jus soames biednigijt oadtju duv bargo ávdås ja iesj mávso dagi sjatta.

33. Rijkaj ávdåsvásstádus la duv selgaj ja ietjá drogaj vuosstij suoddjit. Rijka galggi huksat vaj i ávkken aneduvá drogaj dagádijn jali vuobdedijn.

34. Dujna I rievtesvuohta suodjáj gájkka seksuálasaj ávkkeadnemij ja seksuálasaj illástimij vuosstij. Dån galga buojkulvissan suoddjiduvvat ávkkeadnemis prostitusjåvnån ja pornografidjan.

35. Dån i oattjo doalvvusit ja vuobddasit. Duv rijkka galggá gåhtset vaj nåv ij sjatta.

36. Dujna I rievtesvuohta suodjáj gájkka ávkkeadnema vuosstij ma duv vahágahttet máhtti.

37. Dån i oattjo tortujra jali ietjá bahås dago ávddåj boahitet. I ga oattjo jábmemstráfaj duobbmiddallat jalik viessomájge fánggaj. Jus mielat vuosstij váldeduvá, fánggidalá jali sisi lássiduvá de dat viertti mañemus gäjnon ja nåv oanegis ájggáj gåk máhttelis. Álles ájgev galga alvvájñ giehtadaláduvvat ja dujna I rievtesvuohta vuornnot állessjattugij sáhkáj biejaduvvamis. Dujna I rievtesvuohta aktavuohtaj ietjat fuolkijn dan ájge gå la fángan ja duv ássje galggá háhppelit giehtadaláduvvat. Duv rievtesvuoda mánnákonvensjåvnå milta aj dunji gulluji vájku la mielat vuosstij sisi lássidum.

38. Jus la 15 jage vuollelin galga suoddjiduvvat doarojda oassálasstemis. Jus la dårroj boahittum galga dav suojev ja sujtov oadtjot mav dárba.

39. Jus la juongalágásj nievres sujto, ávkkeadnema jali illastime vuolláj sjaddam la dujna rievtesvuohta viehkev vaddjåtjit oadtjot. Gullu dunji aj vájku la tortujra vuolláj sjaddam jali ietjálágásj bahås, háladahtes jali vuollegis giehtadallama ja stráfpa vuolláj, jali jus doaron la árrum.

40. Jus bahádago ávdås gátteuvá, jali jus gávnni dån la bahádahkuj sivvan, galga alvvájñ ja gudnijn giehtadaláduvvat. Fáb mudagá ja institusjåvnå gej dujna I aktavuohta rievtesvuohtaprossa bále, galggi dunji hebadum. Dujna I rievtesvuohta viehkev oadtjot juridikkatjehpes. Duv ássjev galggi giehtadallat ruvva máhttelis. Ij aktak duv oattjo bággit giehtutjit mav diedá jali dåbdåstit mav illa dahkam.

41. Jus lága ja njuolgasusá ietjat rijkan dunji vaddi ienep jali buorep rievtesvuodajt gá ma dánna mánnákonvensjåvnån tjuodtju, galggi rijka lága ja njuolgasusá tjuovvusit.

42. Duv rijkan la åvdåsvåsståduš gåhtset vaj goappátjagá máná ja ållessjattuga dåbdi mij mánnákonvensjåvnån tjuodtju.